
VI. PREGLED ETNOGRAFSKIH FILMOV ✓

LODZ, 9. 11.-11. 11. 1988

V Lodzu na Poljskem je od 9. do 11. novembra 1988 potekal VI. Pregled etnografskih filmov (Przeglad Filmow Etnograficznych) s podnaslovom Etnologija in film.

Od leta 1980 dalje ga skupaj pripravljata Arheološki in etnografski muzej ter Oddelek za etnografijo na Univerzi v Lodzu.

Vodilni osebnosti te prireditve sta dr. Bronislawa Kopczynska-Jaworska in dr. Ewa Nowina-Sroczyńska, obe z Oddelka za etnografijo (Katedra Etnografii Uniwersytetu Lodzkiego).

S stališča razvoja vizualne antropologije na Poljskem je ta prireditev izredno pomembna. Mi vemo, da vizualne raziskave spreminjajo način razmišljanja v vseh znanstvenih panogah, zlasti v humanističnih. Kot, da gre pri uporabi sodobnih medijev za osvobajanje iz okvirov dogmatskega mišljenja. S pomočjo študija vizualne dokumentacije se odpirajo novi pogledi na realnost. Ni slučajno, da so se demokratične in liberalne pobude v vzhodni Evropi in v Jugoslaviji začele s širšim zanimanjem za računalnike in video opremo. Naj ostane moja teza zaenkrat v grobem stanju. Težko bi jo tudi dokazal ravno na primeru Pregleda etnografskih filmov v Lodzu. V vzhodni Evropi imamo morda boljše zglede v Estoniji in na Madžarskem. Poljske še ni zajela videorevolucija. Prevladujeta standardna 35 in 16 mm film. To pa sta formata, ki zanju še vedno skrbi (in ju nadzoruje) država. Privatnik si ju ne more privoščiti.

V Lodzu je sedež znamenite, mednarodno znane filmske visoke šole, kar daje tamkajšnjim dokumentarnim filmom dobro profesionalno osnovo. Na žalost pa ta »veliki« film ne more

stopiti v intimnejšo zvezo z etnološkim raziskovanjem. Ni pripraven za terensko delo. Etnologi so povabljeni k sodelovanju v glavnem kot konzultanti režiserjem-umetnikom. V tem pogledu imajo najbogatejše izkušnje pri Podjetju poučnih filmov (Wytworna Filmow Oswiatowych) v Lodzu. Znani režiser Maciej Lukowski je izdelal celo metodologijo sodelovanja med etnologi in cineasti, ki jo je na Pregledu tudi predstavil. Etnolog predlaga temo in preskrbi režiserju strokovne podatke (lokacijo, tekst), potem pa je izključen iz nadaljnega delovnega procesa. Režiser je zadovoljen, da s pomočjo filmskega medija ustvari primerno komunikacijo med etnologom in publiko. Ni treba posebej poudarjati, da v tem primeru ne gre za vizualne raziskave v pravem pomenu besede, ampak zgolj za vizualno posredovanje etnoloških informacij. Rezultati so večinoma zelo kompromisni. Skoraj ne moremo govoriti o etnoloških ali antropoloških filmih, ampak o dokumentarnih umetniških filmih z etnološko tematiko.

O antropologiji sodobne poljske družbe nam tako več pove npr. film Kieszlovskega Kratki film o ubijanju, kot pa omenjeni dokumentarci. Večina dok. filmov, ki sem jih videl v Lodzu, se loteva marginalnih kulturnih pojavov na poljskem podeželju, ki pa so vselej prikazani kot prave avtorske opsije. Prevladuje razmišljanje o smrti in religiji. Avtorji se poslužujejo zapletenih, večkrat izredno patetičnih metafor in konotacij, ki jih lahko dekodiramo šele po predhodnem seznanjanju s poljsko družbeno in politično problematiko. Prave misli so skrite globoko v tkivu teh dok. filmov, kot da je bistveno resnico skriti, ne pa razgaliti. Filmi so polni starih umirajočih ljudi na

robu družbe. Vzdušje ustvarja mračna fotografija in težka sentimentalna glasba, ki so je polni vsi filmi. Informatorje slišimo večinoma v offu.

Znajdemo se v situaciji, ko izbor tematike in specifični tretman povesta več o poljski družbi, kot pa bi nam to povedala individualna avtorska artikulacija. Kot da nasproti monolitne oblasti realnega socializma stoji kolektivni filmski avtor.

Seveda pa iz tega splošnega vtisa izstopajo nekatere izjeme. Ena je režiser Witold Żukowski z zelo korektnimi etnografskimi filmskimi zapisi. Videl sem samo njegov zadnji film o izdelavi sveč iz leta 1984. Sicer je Żukowski od leta 1952 do svoje smrti izdelal več kot 80 dok. filmov, večinoma z etnografsko tematiko. Drugi zanimiv fenomen sta zakonca Ewa Nowina-Sroczyńska (etnografinja) in Andrzej Rozycki (slikar-režiser). Ewa piše moževim dok. filmom temperamentne komentarje. Adržeja zanima predvsem mitološka tematika. Vizualno zanimiv je njegov film o fenomenu maske. Njegov najnovejši film govori o znani ljudski romarski poti, ki jo gledamo skozi oči fanatične vernice. Film je zelo blizu francoskemu »cinéma du réel«. Skozi analizo osebnosti analizira pomemben družbeni fenomen.

Pregled etnografskih filmov v Lodzu naj bi v svoji VI. izdaji dobil mednarodno podobo. Razen poljskih etnografov so bili najavljeni tudi vizualni antropologi iz Francije, Anglije, ČSSR, Kanade in Jugoslavije. Vendar sva mednarodni status prireditvi dajala samo dva udeleženca iz Jugoslavije. To pa je veliko manj, kot so prireditelji pričakovali in tudi manj kot bi zaslužili glede na svoje pošteno

prizadevanje. Edino s kvalitetno udeležbo iz dežel, kjer je vizualna antropologija v velikem razmahu, bi lahko napredoval tudi razvoj vizualne antropologije na Poljskem. Poljaki so željni izmenjave izkušenj in informacij. Kdor ve kako težko ljudje iz vzhodne Evrope potujejo na znanstvena srečanja v tujino, lahko razume, da je za ohranjanje potrebnih kontaktov bistvenega pomena domača mednarodna prireditel. Škoda.

Na povratku sem se za kratek čas ustavil v Varšavi, pri Krzystofu Kubiaku, asistentu na Katedri za etnologijo in kulturno antropologijo. Kubiak je navdušen filmski snemalec. Zavzema se za uporabo filmske kamere pri etnoloških raziskavah, zlasti pri pedagoškem delu na univerzi. Uporablja 16 mm film. Kljub primitivni tehniki ustvarja pomembno filmsko dokumentacijo.

Originalen je njegov filmski dosje o poljskih strašilih (Strahy 1986–87) v Beskidih. Posnel je tudi življenje na otokih na Visli (1986), ki bodo poplavljeni zaradi gradnje energetskih objektov. Dobro filmsko gradivo (1984) je posnel o pripravah na tradicionalno versko procesijo v predmestnem okolju.

V Lodzu in v Varšavi je torej živo zanimanje za vizualno antropologijo. Metodološka različnost obeh omenjenih centrov daje procesu potrebno dinamiko. Pri razmišljanju Poljakov o vizualni antropologiji vzbuja upanje zlasti elektronska tehnologija, ki pa je poljskim kolegom zaenkrat nedostopna. Toda bolj kot tehnologija je pomembna idejna odprtost do sodobnega vala vizualne revolucije v humanističnih znanostih.

Naško Križnar